

SUMMARY

Andreiko Oksana. Executive Competence of a Violinist in the Context of Working on a Musical Work.

The article examines the significance of the violinist's performance competence in the process of working on a musical piece. The specificity of performing activity is characterized by the involvement of the musician's image-associative sphere while working on the composition, where the process of coordination of this sphere with the sensorimotor skills of the violinist acquires significant meaning. This prompts the performer to master the technical skills of appropriate selection, necessary to render artistic images of a musical work. Such coordination can take place under the conditions of conscious acquisition of basic technical skills, since it is at this level of development that executive technique is subject to control and regulation. In this regard, the article presents the structure of the violinist's performance competence, which includes rational-basic and artistic-creative components. The rational-basic component includes the mechanisms of psychophysiological formation of the violinist's technique, such as the analysis of muscle sensation in the violinist's professional techniques, the formation of their biomechanical expediency, which potentially affects the development of the musician's elastic, mobile technique in the process of reproducing works of various styles. The artistic and creative component of the violinist's performance competence is based on the instrumental and textual pronunciation of a musical piece, the structure of which includes the creative application of the violinist's right and left hand techniques in various agogic, dynamic, timbral, and intonation-stroke characteristics of the musical language. Based on the feature identification of the violinist's musical performance components, the article presents the specifics of the violinist's diverse performance of expressive means, which enriches and expands the semantic context of the musical piece performance, provides its unique stylistic presentation and, at the same time, reveals the creative reflection of the performer's personality in this process.

Key words: *musical-performance competence, rational-basic component, artistic-creative component, instrumental-text pronunciation of a musical work, the style of the musical work, means of musical and performing expressiveness, method of creative modeling, artistic and associative individualization of a violinist's technical skills, communicative components of musical and performance preparation.*

УДК 378

Аліна Предик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ORCID ID 0000-0001-7356-8690

DOI 10.24139/2312-5993/2023.08-09/194-202

РОЛЬ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОЗВИТКУ ТА ПСИХОСОЦІАЛЬНОМУ САМОПОЧУТТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

У публікації розглянуті особливості впровадження арт-терапевтичної діяльності в навчальний процес початкової школи, як засіб розкриття талантів та індивідуальних особливостей молодших школярів. Розкрито важливість та конкретну роль арт-терапії на уроках мистецтва для дітей молодшого шкільного віку, виокремлюючи її вплив на різні аспекти їхнього розвитку.

Мета статті – дослідження ролі арт-терапії у розвитку та психосоціальному самопочутті молодших школярів на уроках мистецтва в початковій школі.

У статті розглядається сучасний стан досліджень щодо використання арт-терапії в роботі з дітьми молодшого шкільного віку. Автор проводить аналіз наукових досліджень зарубіжних та українських вчених, що стосуються особливостей арт-терапії як науки, а також її ефективності в роботі з молодшими школярами. Визначено пріоритетні напрями для подальших наукових та практичних пошуків у сфері реалізації психотерапевтичного та психокорекційного потенціалу художньо-творчої діяльності та мистецтва в роботі з дітьми молодшого шкільного віку. Це спрямовано на сприяння формуванню подолання страху перед майбутньою життєвою самореалізацією та відчуттям власної цінності шляхом використання світоглядно-ціннісного потенціалу творів мистецтва.

Ключові слова: засоби навчання, арт-терапія, види арт-терапії, художня діяльність, психотерапевтичний потенціал мистецтва.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві зростає зацікавленість арт-терапією як методом зцілення через творчість. Арт-терапія в сучасному психотерапевтичному контексті стрімко розвивається і стає все більш популярною як у світі, так і в Україні. Цей метод використовується для досягнення діагностичних, терапевтичних, корекційних та профілактичних цілей. Зміни в суспільних, політичних, економічних та культурно-інформаційних сферах стимулюють розвиток арт-терапевтичних технологій у педагогічній та соціально-психологічній практиці. Важливо відзначити значущий профілактичний, корекційний та виховний вплив занять арт-терапією. Засоби та методи арт-терапії все частіше використовуються в освітньому процесі на різних етапах навчання.

Арт-терапія на уроках мистецтва представляє собою унікальний та цінний підхід до розвитку та психосоціального самопочуття дітей молодшого шкільного віку. Подолання тривожного настрою дітей спричиненого пандемією та військовими діями в країні є важливою задачею вчителя Нової української школи, і це вимагає застосування різноманітних психолого-педагогічних методів та методик. У сучасному світі, де високий навчальний тиск та стрес стали невід'ємною частиною освітнього середовища, арт-терапія визначається як потужний інструмент, спрямований на підтримку гармонійного розвитку та психічного благополуччя дітей.

Дослідження наукових джерел свідчить, що вчені та вчителі-практики все більше приділяють увагу використанню мистецтва як інструменту для формування ціннісних орієнтацій особистості.

Мистецтво, як форма художньо-естетичного освоєння світу, відіграє важливу роль у вихованні художньо-естетичних смаків, вподобань та ідеалів культури у дітей молодшого шкільного віку. Це включає в себе формування художньо-естетичних, гуманістичних, пізнавальних та моральних цінностей, які впливають на духовний розвиток особистості молодшого школяра.

Використання арт-терапії на уроках мистецтва стає ключовим фактором у вихованні та розвитку дітей молодшого шкільного віку. Вона сприяє не лише формуванню художніх навичок, а й розкриває величезний потенціал для психологічного та соціального зростання. Цей підхід дозволяє дітям вільно виражати свої почуття, розвивати творчість та створювати безпечне простір для самовираження.

У рамках арт-терапії, діти мають можливість експериментувати з різними мистецькими техніками, що сприяє розвитку їхнього творчого мислення та індивідуального потенціалу. Крім того, арт-терапія впливає на соціальну адаптацію дітей, допомагаючи їм розуміти та взаємодіяти з оточуючими в новому, ігровому контексті. Вона створює можливість для спільного та позитивного досвіду, сприяючи формуванню дружби та взаєморозуміння серед однолітків.

Таким чином, арт-терапія на уроках мистецтва не лише поглиблює розуміння та апробацію художніх аспектів, а й стає ефективним інструментом для розвитку особистості та соціальних навичок у дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз актуальних досліджень. Проблему розвитку арт-терапії в нашій країні досліджували такі вчені: О. Деркач, І. Лисенкова, Л. Мова, О. Плетка, А. Старовойт, І. Чернуха, А. Хіля та інші. В своїх працях науковці вивчали особливості впливу психотерапевтичного потенціалу художньо-творчої діяльності та мистецтва на гармонійний розвиток школяра.

Метою статті є дослідження ролі арт-терапії у розвитку та психосоціальному самопочутті молодших школярів у сучасній початковій школі.

Виклад основного матеріалу. В науково-педагогічному контексті термін «арт-терапія» розглядається як забезпечення емоційного самопочуття та психологічного здоров'я особистості, групи чи колективу через застосування художньої діяльності. Поняття «арт-терапія» відображає процеси, що належать до різних самостійних напрямків, таких як медичний, психологічний, соціальний і педагогічний.

У контексті психологічного напрямку, арт-терапія виконує значущі зміни у стані особистості, знижуючи рівень тривожності, трансформуючи самовідношення та сприяючи розвитку творчої уяви та інших процесів. В педагогіці, за допомогою арт-терапії, досягається соціальна адаптація дітей. Взаємодія в системі «педагог-дитина», побудована на особистісно-орієнтованому підході з використанням мистецтва, сприяє активізації творчих виявів, зміні поведінки і розвитку різноманітних форм комунікації. З педагогічної перспективи, арт-терапія відкриває можливість розглядати не лише аспекти естетичного виховання у спеціальній та додатковій освіті, але й розвиток, навчання, формування основ художньої культури школяра, оволодіння ним практичними навиками та вміннями. Взаємодія цих напрямків використання художньої творчості як гармонізуючого фактору призводить до якісних позитивних змін у особистісному розвитку.

Арт-терапія є формою психотерапії, яка використовує творчі процеси мистецтва для поліпшення психічного, емоційного та соціального благополуччя школяра. Замість висловлення словами, учні виражають свої почуття та думки через малювання, скульптуру, музику або інші художні засоби. Арт-терапія може допомагати в роботі з емоційними проблемами, стресом, травмами, а також сприяти особистісному розвитку та самовираженню. Вона акцентує свою увагу на процесі творчості, а не на результаті, сприяючи внутрішньому визначенню значущості і власної ідентичності.

У словнику психологічних термінів поняття «*арт-терапія*» трактується, як «спосіб самовираження, саморозкриття, розвитку та шлях до власної гармонізації. Основна її мета – гармонізація внутрішнього стану особистості, відновлення здатності знаходити оптимальний стан, що сприяє активному продовженню життя, набуттю рівноваги» (Словник психологічних термінів).

Так, теоретичні питання використання арт-терапії як засобу психокорекції довела науковець І Чернуха. Вона вбачала потребу використання таких методик арт-терапевтичної діяльності, як: «комплекс тематичних малюнків, використання предметної моделі, робота з використанням неавторського малюнка, створення «казки про власне життя», психоаналіз спонтанного висловлювання» (Чернуха, 2010, с.4).

Сучасний вчений М. Костевич наголошує на тому, що арт-терапевтичний процес включає взаємодію між автором твору, самою творчістю та фахівцем. Важливо уникати трансформації цього процесу

в інтерпретацію психологом творів клієнта без відповідного контакту з творцем і його творінням. Застосування арт-терапевтичних інструментів фахівцем дозволяє клієнту встановити зв'язок з ранніми чи актуальними переживаннями «тут і зараз», сприяє відгуку на сильні емоції та можливість висловлення того, що за допомогою слів може бути складніше виразити. Отже, арт-терапія, яка покликана створювати міжособистісний зв'язок між творцем і його творінням, виявляється ефективним інструментом для вираження емоцій та сприяння розкриттю внутрішніх переживань, що може бути недосяжним за допомогою звичайних слів (Костевич, 2006, с.34).

Сучасні науковці О.Вознесенська та Л.Мова трактують поняття «арт-терапія» як метод, спрямований на розкриття творчого потенціалу особистості, вивільнення її прихованих енергетичних резервів та виявлення оптимальних шляхів вирішення власних проблем. Дослідники переконують, що це міждисциплінарне явище, яке виникло на перетині мистецтва і науки, і включає в себе досягнення медицини, педагогіки, психології, культурології та соціології (Вознесенська, Мова, 2007).

Варто відзначити наукові розвідки зарубіжного вченого Р.-А. Тайпа, в дослідженнях якого проаналізовано особливості арт-терапевтичної роботи з дітьми. Автор вказує на те, що твори мистецтва, створені під час терапевтичних занять, надають можливість «побачити приховані думки, почуття, події та світогляд дитини» і «уникнути накладання дорослих тлумачень, стандартів та забобонів». Автор закликає до обережного відношення до емоцій, які діти виражають через мистецтво, оскільки ігнорування їх може призвести до подальшого відчуження дитини (Tipple Robin Anthony, 2011).

Арт-терапія на уроках мистецтва в початковій школі визнається як важливий компонент формування дитячої особистості, збагачує навчання новими методами та прийомами, а також сприяє гармонійному розвитку молодших школярів. Вона допомагає дітям відкривати світ творчості та самовираження через різноманітні мистецькі процеси. Ця практика сприяє не тільки розвитку художніх навичок, але й відіграє ключову роль у психосоціальному самопочутті дітей, допомагаючи їм виражати емоції, розвивати творчість, підтримувати соціальну адаптацію та навчання у сприятливій та позитивній атмосфері. Арт-терапія в уроках мистецтва є ефективним інструментом, який підтримує загальний розвиток дитячого

потенціалу та формує позитивне ставлення до навчання через креативний процес.

Впровадження творчих, розвивальних і виховних аспектів арт-терапевтичних методик під час уроків мистецької освітньої галузі в початковій школі має наступні переваги:

- ✓ сприяє внутрішній впевненості дитини;
- ✓ допомагає їй розуміти власну цінність для себе, для класу і для соціуму за допомогою художньо-творчого самовираження;
- ✓ сприяє ефективному спілкуванню та подальшій самореалізації школярів;
- ✓ знімає психоемоційну напругу, яка часто ускладнює сприйняття інформації та може бути причиною відхилень у поведінці;
- ✓ забезпечує виховний вплив на ціннісні засади світогляду вихованців.

У молодшому шкільному віці розвиток та психосоціальне самопочуття визначають основні параметри формування особистості. Цей період є критичним для встановлення основних соціальних, емоційних та когнітивних навичок. Діти активно вивчають своє місце у світі, формують відносини з оточуючими, розвивають власну ідентичність та засвоюють фундаментальні соціокультурні цінності. Засвоєння ключових аспектів розвитку, таких як креативність, емпатія, співпраця, та психосоціальне самопочуття, є важливим етапом у формуванні стійкої основи для подальшого навчання та соціальної адаптації (Хіля, 2016, с.394).

Арт-терапія виявляє визначний вплив на психосоціальне самопочуття дітей молодшого шкільного віку. Цей підхід сприяє активному вираженню їхніх емоцій та сприяє розвитку емоційного інтелекту. Діти через художній процес отримують можливість виразити свої почуття, навіть ті, які можуть бути складні для словесного висловлення. Арт-терапія допомагає дітям розпізнавати, розуміти та приймати свої емоції, що впливає на їхню психічну стійкість та самоусвідомленість.

Специфічні аспекти арт-терапії також сприяють соціальній адаптації та взаємодії дітей в шкільному середовищі. Цей метод дозволяє створити безпечний та висвітлений простір для виявлення та обговорення соціальних взаємин. Діти, взаємодіючи мистецтвом, розвивають навички співпраці, вчаться розуміти точки зору інших та ефективно спілкуватися. Роль арт-терапії в цьому контексті полягає в

полегшенні процесу соціальної адаптації та покращенні відносин між учнями, що сприяє створенню позитивного шкільного середовища.

Методи та техніки арт-терапії для дітей молодшого шкільного віку відіграють важливу роль у створенні позитивного та підтримуючого середовища для їхнього розвитку (Хіля, 2016). Кожна техніка має свої унікальні переваги та може бути обрана відповідно до індивідуальних потреб дитини. Малювання, скульптура, музика та інші види мистецтва можуть служити як ефективні засоби інтеграції власних емоцій та робота над ними. Важливо забезпечити різноманітність методів на уроках мистецтва, щоб дати дітям можливість вибрати те, що відповідає їхнім власним індивідуальним стилям та перспективам самовираження.

Сьогодні вчителі-практики мають можливість використовувати на уроках мистецтва в початковій школі різноманітні класифікації видів арт-терапії. Серед найвідоміших та найбільш розповсюджених видів зазначимо: ізотерапію, казкотерапію, музикотерапію, фототерапію, танцювальну терапію, імаготерапію, ігрову терапію та інші.

Спільна робота у сфері арт-терапії в початковій школі стає ключовим фактором в створенні гармонійного та підтримуючого середовища для розвитку дітей. Акцент на емоційному благополуччі, розвитку творчих здібностей та соціальних навичок стає невід'ємною частиною навчального процесу.

Роль вчителів та батьків у підтримці арт-терапевтичних практик визначається як ключовий фактор для успішної інтеграції цього підходу у навчальному та домашньому середовищі дітей. Вчителі мають можливість вивчати та впроваджувати арт-терапію на уроках мистецтва, а також враховувати індивідуальні потреби дітей. Батьки можуть підтримувати цей процес вдома, заохочуючи дітей використовувати мистецтво як засіб самовираження та самовдосконалення. Спільна робота батьків та вчителів у впровадженні арт-терапевтичних практик забезпечує комплексний підхід до розвитку, що враховує психологічний, емоційний та творчий аспекти. Саме тому, рекомендуємо для вчителів та батьків включати регулярну комунікацію, підтримку у творчому вираженні дітей та створювати стимулююче середовища для розвитку через мистецтво. При цьому важливо пам'ятати, що арт-терапія є індивідуалізованим підходом, і різні діти можуть по-різному сприймати та розуміти інноваційні методи та форми вираження мистецтва.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином результати дослідження обраної теми дозволяють підкреслити значущість використання арт-терапії в контексті розвитку та психосоціального самопочуття дітей молодшого шкільного віку. Арт-терапія виявляється не лише ефективним інструментом для розвитку творчих навичок та художнього мислення, але й ключовим фактором у вираженні та розумінні емоцій. Крім того, вона активно сприяє соціальній адаптації дітей, формуючи позитивні взаємини та виробляючи навички співпраці.

Арт-терапія виявляє свою важливість у створенні стимулюючого та безпечного середовища, де діти можуть вільно виражати себе та вчатися ефективно взаємодіяти. Зрозуміло, що арт-терапія не лише збагачує навчання, але і має глибокий позитивний вплив на психосоціальний розвиток школярів, створюючи фундамент для їхнього успішного зростання як особистостей та членів суспільства. Перспективи використання арт-терапії на уроках мистецтва визначаються як потужний ресурс для надання дітям можливості вибудувати свій внутрішній світ, розкривати та розвивати свої таланти, а також покращувати своє психосоціальне самопочуття у навчальному середовищі.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми та засвідчує необхідність її подальшого вивчення за таким найбільш перспективним напрямком, як: створення безпечного та сприйнятливого середовища для арт-терапії в початковій школі та оцінка ефективності арт-терапії як інтегрованого підходу до розвитку дітей молодшого шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

- Вознесенська, О., Мова, Л. (2007). *Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті*. К.: Шкільний світ. (Voznesenska, O., Mova, L. (2007). *Art therapy in the work of a practical psychologist: the use of art technologies in education*. K.: School World).
- Костевич, В. (2006). Розкриття та інтеграція творчого потенціалу в просторі арт-терапії. *Простір арт-терапії: Разом з вами: Збірник наукових статей*, сс. 34. (Kostevich, V. (2006). Disclosure and integration of creative potential in the space of art therapy. *Space of art therapy: Together with you: Collection of scientific articles*, pp. 34).
- Лисенкова, І.П. (2012). *Арт-терапія як засіб соціально-педагогічної підтримки молодших школярів із затримкою психічного розвитку* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03). Миколаїв. (Lysenkova, I.P. (2012). *Art therapy as a means of socio-pedagogical support for younger schoolchildren with mental retardation* (dissertation. ... candidate ped. Sciences: 13.00.03). Mykolaiv).
- Словник психологічних термінів. Режим доступу: <https://nuph.edu.ua/slovnik-psihologichnih-terminiv/> (*Dictionary of psychological terms*. Access mode: <https://nuph.edu.ua/slovnik-psihologichnih-terminiv/>)

- Хіля, А.В. (2017). *Арт-терапія у системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя у дітей та молоді з функціональними обмеженнями: Методичні матеріали. Частина перша*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». (Khilya A.V. (2017) *Art therapy in the system of means of education of a valuable attitude to life in children and youth with functional limitations: Methodical materials. Part one*. Vinnytsia, LLC "Nilan-LTD").
- Чернуха. І. О. (2010). *Психокорекція особистості засобами арт-терапії* (автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07). Луцьк. (Chernukha, I. O. (2010). *Psychocorrection of personality by means of art therapy* (author's review. thesis ... candidate psycho. sciences: 19.00.07). Lutsk).
- Хіля, А. (2016). Арт-терапія як об'єкт наукового дослідження у працях зарубіжних та вітчизняних учених. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5, 394-405. (Khila, A. (2016). Art therapy as an object of scientific research in the works of foreign and domestic scientists. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 5, 394-405).
- Tipple, Robin Anthony (2011). *Looking for a Subject – Art Therapy and Assessment in Autism: Art Psychotherapy Unit Goldsmiths College University of London: PhD submission*. University of London.

SUMMARY

Predyk Alina. The role of art therapy in the development and psychosocial well-being of primary school children in art lessons.

The publication examines the peculiarities of the introduction of art therapy activities into the educational process of primary school, as a means of revealing the talents and individual characteristics of younger schoolchildren. The importance and specific role of art therapy in art lessons for children of primary school age is revealed, highlighting its influence on various aspects of their development. The purpose of the article is to study the role of art therapy in the development and psychosocial well-being of younger schoolchildren in art classes in elementary school. The article examines the current state of research on the use of art therapy in working with children of primary school age. The author conducts an analysis of scientific research by foreign and Ukrainian scientists concerning the peculiarities of art therapy as a science, as well as its effectiveness in working with younger schoolchildren. The priority areas for further scientific and practical research in the field of realization of psychotherapeutic and psychocorrective potential of artistic and creative activity and art in work with children of primary school age have been identified. This is aimed at promoting the formation of overcoming the fear of future self-realization in life and a sense of one's own value by using the worldview and value potential of works of art. The role of art therapy in the development and psychosocial well-being of elementary school children in art classes is an important topic for research. In this aspect, the influence of art therapy on the creative development of children, as well as its role in the formation of psychosocial skills and emotional well-being, are considered. The study covers the analysis of practical applications of art therapy in art classes and determines its potential in facilitating the social adaptation of children. The importance of art therapy in the expression of emotions and the development of emotional intelligence is also highlighted, contributing to the harmonious growth of the individual at the initial stage of education.

Key words: teaching aids, art therapy, types of art therapy, artistic activity, psychotherapeutic potential of art.